

Krönika

Totalitära fasoner tolereras så länge de riktar sig mot rätt mål. Per-Olof Bolander har underskattat journalisternas och skriftställarnas talanger som en mobb.

Pisk för smisk

Under årets bokmässan i Göteborg vandaliserades en förlagsmonter nattetid. Böcker och annat material stals eller förstördes. Dådet hade ideologiska motiv, det gällde att markera mot och sabotera misshaglig opinionsbildning. Man kunde förvänta sig att denna händelse skulle få ljusets riddarvakt att stiga fram under demokratis och yttrandefrihetens banér för att protestera – vanan finns ju där, så det skulle närmast vara rutin. Man kunde tro att mässledningens både av princip och för sitt goda namn skulle ha vinlagt sig om att få med det utsatta förlaget på nästa mäsas och då med garantier om bättre säkerhet. Man kunde tänka sig att välbeställda förlag och opinionstunga massmedier skulle ha känt sig manade att skjuta till de medel som krävs för att hålla förlaget skadeslöst och genom uppmärksamhet göra tydligt att sådana övergrepp inte tolereras utan tvärtom motverkar sitt syfte.

Allt detta kunde man inbillas om man var naiv nog att ta fluskerna om yttrandefrihetens okränkbarhet – den retorik som svarar för ventilationen sådan den nu är i den kvalmiga göteborgska bokmässhallen – på allvar. På djurfarmen var alla kritter jämlika men somliga mer jämlika än andra. Och på Göteborgs Bok- och biblioteksmässa är förstas yttrandefriheten absolut, men mindre absolut för vissa. Inser man det är det inte chockerande, inte ens överraskande, att vandaliseringen genomfördes av (hittills okända) författare och journalister, att den rapporterades pliktskyldigt om den alls rapporterades, eller att mässledningens gör ansträngda försök att ställa sig neutral.

Förlaget i fråga tillhör nämligen den illa sedda frikyrkorörelsen Maranata, och publicerar bland annat böcker som fördömer gaykulturen och som försvarar ett visst mått av aga i barnuppföstran. Mer än så krävs inte för att placera sig långt utanför den anständighetens konsensus som i realiteten avgör vems yttrandefrihet som är viktig och värd att försvara.

Vi har Mian Lodalens ord på att journalister deltog i aktionen och hon om någon borde förmodligen veta, men slutsatsen ligger nära till hands även utan ett sanningsvittne av den kalibern. Det vimlar trots allt inte av fotbollshuliganer och ungdomsgång inne på bokmässan efter stängning. Maranataförlagets Berno Widen misstänker visserligen att det var gayrörelsen som var framme, eftersom han inte tror sådant om författare och journalister. Nå, det ena behöver ju inte utesluta det andra och kanske är Widen ironisk, även om det inte är vad man i första hand förväntar sig från Maranata. Det finns hur som helst knappast skäl att tillskriva pennans riddare ett sådant ädelmod.

Att svenska författare och journalister inte oftare försöker tysta oliktankande kollegor med hot, stöld, förstörelse och våld beror bara på att man vanligtvis är så utsökt överens om allt väsentligt och på att de avvikare som ändå faktiskt poppar upp kan marginaliseras genom mer eleganta metoder som förtigande, förtal och insinuation.

Varför då göra ett undantag för Maranatomern? För att Maranata är ett stort och växande hot mot barn och homosexuella? Tja, jag gissar att det tvärtom var just därför att Maranata är en liten sekt utan inflytande som ett antal skriftställare på fyllan tyckte att de kunde kosta på sig att spöa utböligen. Dagen efter döps denna mobbing till direktaktion. Och ointresset, med en bottenats av sympati, är kompakt bland kollegorna.

4 november 1999

PER-OLOF BOLANDER

Med ögat på Gällivare

Lätt generad upptäcker Stefan Lindgren att han har missat förhistorien till transiteringarna genom Sverige under andra världskriget.

Lars Gyllenhaal berättar i *Slaget om Nordkalotten* om en de hårda och dramatiska strider som ägde rum längst upp i norr under andra världskriget och som på många sätt berörde Sverige. Boken är i huvudsak ett resultat av åratals av forskningsarbete på Kolahalvön och i Norrbotten. Tre kapitel utgör referat av ett av den amerikanske militärhistorikern James F Gebhardts verk och denne anges också som medförfattare.

Modern historia

Lars Gyllenhaal
Slaget om Nordkalotten
Historiska media, 1999

Många norrbottningar kan än idag berätta om tyska trupptransporter, norska motståndsmän, brittiska sabotörer och den stora flyktingströmmen från Finland till svenska Torredalen hösten 1944. Men Gyllenhaal tillför en hel del nytt som jag inte kände till fast jag har min släkt i Norrbotten, vilket bara visar hur aningslöst vi fåkunniga traskar runt i vår egen historia. Jag kände inte till att tyskarna hade permanenta lagerbyggnader i Luleå, varifrån försörjningen av de tyska trupperna i Norge ordnades, inte heller att amerikanska flygare i krigsslutet använde Kallax som hemmabas eller att hela 25 000 sovjetiska soldater repatrierades via Luleå.

Tveksam neutralitet

En ännu viktigare fråga är hur dessa händelser ska tolkas. Det finns ett modernt schema enligt vilket allt ska tolkas till den svenska neutralitetens nackdel. Varje exempel på att krigshändelserna spildes in i Sverige – i synnerhet de tyska trupptransiteringarna – bevisar att den svenska neutraliteten var bluff (varmed många underförstår att den sorglöst kan uppges idag).

Gyllenhaal gör i förbigående vissa reverenser till det schemat, men materialet talar ett annat språk. Det visar att neutraliteten i huvudsak fungerade. Avsteg förekom i båda riktningar, men Sveri-

Den vacklande neutraliteten. Tyska soldater transporterades genom Skåne och norrut under andra världskriget. Lars Gyllenhaal tar upp förhistorien till dylika avsteg från den svenska neutraliteten.

ge klarade både att hålla sig utanför kriget och göra en viss humanitär insats. Visst kan man säga att hästskotrafiken räddade många tyska soldaters liv, men tyskarna hade intagit Nordnorge – *so oder so*. Opinions i Sverige medgav heller inte att det proklamerades något nationellt försvarskrig i den saken. Per-Albin Hansson var noga med att fråga både riksdagen och det egna partiet om det.

Även en annan omständighet talar för den svenska neutraliteten. När tyskarna invaderade Norge kom det inte som en blix från klar himmel. I några korta rader påpekar Gyllenhaal att Winston Churchill var närmast besatt av tanken på att invadera norra Sverige, något tyskarna fick nys om och beslutade förekomma. Britter och fransmän hade planer på att sabotera hamnen i Luleå, planer som skrinlades först i juni 1940 (Rickmanligans sabotageplaner mot Oxelösund var ett parallellt företag som påbörjades men misslyckades).

Den 28 maj till 8 juni 1940 var också Narvik ockuperat av allierade trupper. Först därefter och sedan en svensk plan för neutralisering av Narvik under svensk ledning hade avisats, gick regering- och med på tyskarnas trupptransiteringskrav. Dessförinnan hade bara vissa humanitära transporter medgivits.

Haagkonventionen från 1907 om neutrala länder medger transport

av sårade och sjuka och lämnar även öppen möjligheten av transiteringar av krigsmateriel, något som den svenska regeringen från början avvisade. Regeringens medgivande den 18 juni till rena trupptransporter (krigsmateriel fraktades separat) var dock ett medvetet avsteg från neutraliteten.

Viktigt angrepp

I rättvisans namn borde den brittiska angreppet mot Norge, förspelet till Hitlers anfall, ha fått ett eget kapitel i Gyllenhaals bok. Där finns mycket att berätta.

När den brittiska flottan attackerade ett tyskt handelsfartyg, *Altmark*, i Jössingfjorden i februari 1940 var det brott mot folkrätten som gav Hitler en förevändning att börja utforma sin anfällsplan och utropa Tyskland till "skyddsmakt" för Norge.

Britterna hade också planer på att via Narvik besätta Gällivare och undsätta finländarna i vinterkriget, men även efter Finlands sammanbrott i mars 1940 var britternas verkliga mål (*real objective*) Gällivare, underströkt Churchill i krigskabinetet (citerat efter David Irving, *Churchill's War*, del 1, s 229).

Vem som var vem, aggressor och försvarare, kan alltså inte ha varit en så enkel fråga för den svenska regeringen våren 1940 som den framstår för eftervärlden.

STEFAN LINDGREN

Andaktsfullt och prisvärt?

Vissa av folkhemmets viktiga institutioner står med latinska namn: *Domus*, *Konsum*, *Fonus*. Som om de hade existerat i evinnerliga tider och kommer att finnas till dess inlandsisen kommer tillbaka. Som en frivolitet och flirt med tidsandan ter sig i det sammanhanget sagda *Fonus* senaste reklamkampanj.

På fotot vandrar fyra svartklädda människor över vad som kan förmodas vara en kyrkogård. En av dem, en ung man, vänder sig mot kameran med en vältalig blick: Vad fan gör ni här? Stick!

Under fotografiet kommer så den text som förklarar sammanhanget: "Vi fick en prisvärd begravning."

Jo, ordet prisvärd är både kursiverat och rödfärgat (köp två likkorter nu så får du en på köpet) och för att utesluta varje välvilligt missförstånd (någon med ett uns av vördnad för dödens mysterium kunde ju uttyda prisvärd som "värd att prisas") följer slutklämmen: "Kom in för prisförslag".

Fonus går i bränschen för konsumentkontakt och aktiv marknadsföring inom eldbegärgelsebranschen: begravningar är tjänster som alla andra och den som söker sig till begravningsbyrå är en konsument som alla andra. Varför känns det som om ett tabu har upphävts?

LARS HOLGER HOLM